

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

גליונות לעיון בפרשת השבוע
בערכת בחמה ליבוביץ
שנת העשרים וחמש

בהעלותך (תש"ל)

אין עליון הודעה

פרק י"ב

עיון גם גליונות בהעלותך תשכ"ב, תשכ"ה, תשכ"ו

א. ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח, כי אשה כושית לקח.

ספרי צ"ט:

...ותדבר מים ואהרן במשה - מנין היתה מרים יודעת שפרש משה אפריה ורביה?
אלא שראתה את צפורה שאינה מתקשטת בתכשיטי נשים, אמרה לה: "מח' לך שאין את
מתקשטת בתכשיטי נשים?" אמרה לה: "אין אחיך מקפיד בדבר". לכך ידעה מרים
ואמרה לאחיה ושניהם דברו בו.
ר' נתן אומר: מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר (במד' יא כז) "וידע הנפר"..
כיון ששמעה צפורה, אמרה: "אוי לבנותיהם של אלו". בכך ידעה מרים ואמרה
לאחיה...

רש"י ד"ה ותדבר מרים ואהרן
...ומנין היתה יודעת מרים שפרש משה מן האשה? ר' נתן אומר: מרים היתה בצד
צפורה בשעה שנאמר למשה (במדבר יא כז) "אלוד ומידד מתנבאים במחנה". כיון
ששמעה צפורה, אמרה "אוי לבנותיהם של אלו" - אם הם נזקקים לבנואח, שיהיו
פורשים מנשותיהם, כדרך שפרש בעלי ממני, ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן.

מה ראה רש"י להעדיף את דברי ר' נתן
על דברי הת"ק שבספרי דלעיל?

ב. על אודות האשה הכושית אשר לקח, כי אשה כושית לקח

רש"י ד"ה על אודות האשה: על אודות גירושית.

רש"י ד"ה כי אשה כושית לקח: ועתה גרשה.

רש"י ד"ה הלא גם בנו: ולא פרשנו מדרך-ארץ.

בכור שור ד"ה על אודות האשה הכושית אשר לקח:

לפי הפשט: שהיו אומרים: "וכי לא מצא משה אשה מבנות ישראל שיקח לו לאשה,
שהלך לקחת מבנות הכושים שהם ערלים? וכי בשביל שהקב"ה מדבר עמו - מתגאה,
שאינו רוצה לישא אשה מבנות ישראל, שבקש אשה במרחק?"
ד"ה הלא גם בנו דיבר: ונשאנו מישראל ולא נתגאנו בכך.
ד"ה כי אשה כושית לקח: לפי שלא מצינו במקום אחר שמשה לקח אשה כושית -
הגיד לך הכתוב, כי בודאי אשה כושית לקח.
ועל צפורה לא דברו על שלא היתה מישראל, כי אז אנוס היה, מפני שהיה בורח
ולא היה יכול לבוא במצרים בתוך בני-ישראל.

(1) במה שונים שני הפירושים זה מזה?

א (2) מהי חולשתו של פירוש הבכור שור הנראה לכאורה כפשט הכתוב?

אא (3) היכן יש למצוא רמזים בחורה (בספר שמות) למח שאומר רש"י
(על פי מדרשי חז"ל) שפרש משה מאשתו צפורה?

ג. ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח

ספרי צ"ט

"על אודות האשה הכושית" - מגיד הכתוב שכל מי שהיה רואה אותה היה מודה
בגוייה (=ביפיה, מלשון "גוי"), וכן הוא אומר (בראשית י"א כ"ט) "אבי מילכה
ואבי יסכה", שאין ת"ל 'יסכה' אלא שהכל סוכין ביפיה*, שנאמר (בר' י"ב ט"ו)
ויראו אותה שרי פרעה ויהללו אותה אל פרעה.

*הגהת הגר"א:

יסכה זו שרה, ולמה נקרא שמה יסכה? אלא שהכל סוכין ביפיה.

אא איך מפרש הספרי כאן את המלה "כושית" ומח ראיתו
מבראשית י"א כ"ט?

(והשוה דברי ר' אהרן אבן ארביה בפרושו לדברי רש"י:
"כושית": השתדלו חז"ל לעשותה יפת תואר, אבל השקר
אין לו מעמד רגלים. אבל יהיה פירושו לפי מה שיראה
מהפשט: בעבור שמשה כאשר נתאחד בשכינה עזב ארצות
גופניות, חשבו אנשים שעזיבתו ממנה היתה בעבור שהיתה
אשה שזרחתה, כי כל כושי בעבור מקומו הקרוב לרום
השמש בדרום שחור הוא, כי החם משחיר... כמראה הפחם).

(גליון כהעלותך)

אברבנאל:

ותדבר מרים... על אודות האשה הכושית אשר לקח, רוצה לומר העלבון אשר היה עושה משה לאשתו בהפרדו ממנה ואמרו, כי אם היה עושה כך להיות צפורה שחורה ככושית, הנה כטנשא אותה כבר היתה כושית - היהפוך כושי עורו? - ועם כל זה לקחה והוליד ממנה בנים? ואם כן - מה ראה עתה שנפרד ממנה? - וכן אמרו שאם נפרד ממנה מפני צרך הנבואה - "הרק אך במשה דבר ה'", הלא גם בנו דבר" ולא נפרדנו אנו מזה - מהיותנו נביאים, ולמה אם כן נפרד משה מאשתו מפני נבואתו, הלא גם בנו דבר ה' וישמע ה' את דברינו ואם אנו מדברים אליו וה' שומע את קולנו מבלי תפירה הזאת - למה זה נפרד משה מאשתו?

(א) במה יסכים אברבנאל עם פרוש הספרי הטובא ב-א וב-ג?

xx (ב) האם קרוב הוא יותר או פחות לפשוטו של מקרא מאשר הספרי?

ד. ב', וישמע ה'

אור החיים:

הוצרך לומר "וישמע ה'", לומר שלא שמע אלא ה', הכוונה בזה שלא דברו בפני בריה. ועוד בתכוון לומר שמהם שמע ולא משה, שלא קבל לפני ה' כדרך הנעלבים מזולתם.

מה קשה לו בפסוקנו?

ה. ה'... ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם

רש"י ד"ה ויצאו שניהם.

ומפני מה משכן והפרידו משה? לפי שאומרים טקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו. וכן מצינו בנח: שלא בפניו נאמר (בר' ו' ט') "איש צדיק תמים", ובפניו נאמר (בר' ז' א') "כי אותך ראיתי צדיק לפני".

השוה לדבריו אלה:

רש"י בר' ז' א' ד"ה ראיתי צדיק:

ולא נאמר "צדיק תמים". מכאן שאומרים טקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו.

הסבר, מה ראה רש"י לשנות בלשונו ולומר במקומנו "לפי שאומרים" ואילו בבראשית "מכאן שאומרים"?

ו. שאלות בתרגום אונקלוס

1- הרק אך במשה דבר ה' : ת"א : הלחוד ברם עם משה מליל ה' הלא אף עמנא

מה ראה לתרגם כאן ב' של 'במשה' ושל בנו = 'עם' ולא כמו שפרש בפ' א': ומלילת מרים ואהרן במשה?

2- ט', ותמונת ה' יביט : ת"א : ובדמות יקרא ד"ה מסתכל

מה ראה לתרגם 'הבט' כאן כפי שתרגם ולא כפי שתרגם:

בראשית ט"ו ה' הבט נא השמים - אסתכי כען לשמיא

בראשית י"ט ט"ז המלט על נפשך אל תבט אחורך - חוס על נפשך לא תסתכי לאחורך.

בראשית י"ט כ"ו ותבט אשתו אחריה - ואסתכיא איהתית מבתרוהי.

3- י', והענן סר מעל האהל והנה מרים מצורעת כשלג : והא מרים חורא כחלגא

ויפן אהרן אל מרים והנה מצורעת, ואתפני א. לוח מרים והא סגירא

xx מה ראה לתרגם מצורעת בתחילת פסוקנו - חורא, ובפסוק השניה - סגירא (כדרכו

לתרגם כל "מצורע" בחורח)?

תשובות נא לשלוח לבחמה ליבוביץ, קרית משה ירושלים.